

Ивана Георгијев¹
Институт Сервантес
Београд

УДК 811.163.41'366.58
811.134.2'366.58
811.163.41'366.58:811.134.2'366.58
DOI <https://doi.org/10.18485/zivjez.2017.37.1.4>
Прегледни научни рад

ЉУБАВ И НОВАЦ У СРПСКИМ И ШПАНСКИМ ПАРЕМИЈАМА

Тема овог интердисциплинарног рада је однос *љубави* и *новца* у српским и шпанским паремијама, са циљем да се осветле сличности и разлике између српског и шпанског друшва, које су под утицајем друштвених, културних и историјских фактора уткане у ове паремије. Коришћене су квалитативна социолингвистичка и компаративна метода. У анализи корпуса проналазимо две противречне идеје: 1) новац не може утицати на квалитет или трајање љубави, 2) љубав зависи од материјалне ситуације, недостатак новца слаби или гаси љубав. Можемо претпоставити да су ова два народа пролазила кроз тешке економске периоде за обичног човека а отуда и паремије које фаворизују новац у односу на љубав.

Кључне речи: изреке, љубав, новац, пословице, социолингвистика, српски, фразеологија, шпански.

Увод

Тема љубави и новца у српским и шпанским пословицама и изрекама одабрана је као илустрација друштвених, историјских и културних обележја српске и шпанске заједнице, и представља предмет овог рада. Фокус рада је на паремијама² које се својим значењем могу довести у везу са овим појмовима. Овом темом се бавимо из интердисциплинарне пер-

1 ivana.georgijev@gmail.com

2 Термин *паремија* јавља се као синоним за пословицу или изреку, али и као хипероним за подтипове пословица, међу којима су афоризам и сентенца/сентенција, иако није увек једноставно, а ни могуће, јасно разграничити типове паремија (Пејовић 2014: 203). Ауторка ће у раду употребљавати термин паремија, као синоним за пословицу и изреку.

спективе. Критичка социолингвистика представља основно упориште рада, али се рад значајно ослања и на област фразеологије. Овај рад за свој општи циљ има поређење фразеолошких, односно паремиолошких система шпанског и српског језика. Циљ је да укажемо на то да ли је и у којој мери ова тема заступљена у српским и шпанским пословицама и изрекама, односно да ли се и на који начин мотив љубави може довести у везу са новцем и материјалном сигурношћу. Анализом одабраних пословица и изрека покушаћемо да укажемо на сличности и разлике које постоје између ове две културе, а које се осликавају у паремијама (имајући на уму да су оне одраз културног и лингвистичког наслеђа српског и шпанског народа).

Претпоставка ауторке овог рада јесте да без обзира на географску удаљеност, у одређеној мери различит историјски и друштвени развој условљен историјским догађајима и друштвено-културним појавама, ове две земље поседују многе тачке спајања и деле исте или сличне вредности када је виђење љубави и новца у питању. Шта је то што повезује Србију и Шпанију и које су то вредности које ова два друштва деле? Филиповић (2013: 226) истиче да ове две земље јесу имале различит друштвени и политички развој у другој половини XX века и на почетку овог века, али су у дугом временском периоду постојале сличности када су у питању њихови друштвено-културни системи и породични патријархални системи.

Циљ ауторке овог рада је да осветли начине поимања света присутне у српској и шпанској заједници, као и да укаже на сличности и разлике између српског и шпанског друштва које су уткане у паремије о љубави и новцу, и које представљају одраз њиховог језичког, друштвеног, историјског и културног наслеђа.

Методе које се у овом раду користе су квалитативна социолингвистичка анализа, као и компаративни метод, који ће нам омогућити да сагледамо језичке и друштвене сличности и разлике између српске и шпанске заједнице када је тема односа љубави и новца у питању.

Однос паремиологије и фразеологије

Фразеологија се, како наводи Вуловић (2015: 13-14), издвојила као посебна лингвистичка дисциплина средином XX века, а предмет њеног изучавања су *фразеологизам* и *фразеолошка јединица*, односно устаљени вишелексемни спојеви који се репродукују у језику као готове и семантички целовите јединице. Фразеологија се, најшире гледано, бави проучавањем фразеологизама и фразеолошких јединица и њихових карактеристика, лексичко-морфолошког састава, семантичко-синтаксичких функција и порекла. Постоје разлике у дефинисању фразеологије, као и обима и предмета истраживања ове дисциплине, а разлог за то јесте одсуство јединственог теоријског приступа; због тога се често прави разлика између фразеологије у ширем и фразеологије у ужем смислу.

Предмет изучавања фразеологије у ширем смислу је важнији за тему овог рада. Фразеологија у ширем смислу укључује у истраживања разне врсте устаљених вишелексемних спојева који се као целине репродукују у језику, и ту спадају и пословице, изреке, изрази, колокације, узречице, крилатице, заклетве, клетве и сличне форме (Мршевић-Радовић 1987 према Вуловић 2015: 13-14). Мршевић-Радовић (1987) уочава да се све што спада под паремиологију у већини језика проучава као саставни део фразеологије, уз наглашавање да је реч о ширем схватању фразеологије. Мидер (2004) наводи да се паремиологија бави изучавањем пословица и има веома дугу историју. Још је Аристотел говорио о различитим аспектима пословица. Паремииолози се баве дефиницијом, обликом, структуром, стилем, садржајем, функцијом, значењем и вредностима пословица и изрека.

Термин „фраза” је прилично општи појам и лингвисти који су као предмет свог рада означили *фразеологизам* или *фразеолошку јединицу*, створили су нову област изучавања – фразеологију, односно студију фраза. Тај термин обухвата све фразалне колокације, укључујући и цело подручје паремиологије. Лингвисти који се баве пословицама обично користе грчки из-

раз *paremia* (пословица), јасно указујући на то да оне заузимају посебно место међу фразеолошким јединицама (Мидер 2004). Мршевић-Радовић (1987: 12) терминима *идиоматска фраза* и *устаљена фраза* означава идиоми са реченичном структуром, који су ужи од појма *фразеолошка јединица* и *фразеологизам*, као што су пословице, изреке, цитати, афоризми и сл. Једна од њихових важнијих карактеристика је релативно стабилна предикативна структура и стабилан лексички садржај. Када је у питању структура, оне представљају завршене и потпуне реченице.

Место пословица у социолингвистици

Пословице, како наводи Вајт ([1987] 1995), су лингвистичке форме „упаковане“ као „културна мудрост“, сматрају се ризницом народне мудрости и представљају генерализовано знање и здраворазумско у свакодневном животу. Мидер (2004) сматра да је мудрост пословица водила људе у њиховим социјалним интеракцијама хиљадама година широм света, јер ове језичке форме садрже свакодневна искуства и заједничка запажања језгровито формулисаних у језику, чинећи да се лако памте и буду спремне да се одмах користе као ефикасна реторика у усменој или писменој комуникацији. Њихова употреба, наводи Конде Тарио (Conde Tarrío 2007: 5, према Пејовић 2014: 203) вероватно је стара колико и човекова потреба да се социјализује.

Целокупно народно искуство је сублимирано у народним пословицама. У њима се говори о егзистенцији народа са свим радостима, врлинама, патњама и тешкоћама које живот са собом носи. Њима се казује истина која је стечена искуством, а те истине су обично свевременског карактера, мада могу бити и ограничене за одређени временски период (Марковић 1985: 118). Оне испуњавају људску потребу да се сумирају искуства и опсервације у зрно мудрости, које обезбеђује већ готове коментаре о личним односима и социјалним питањима. Постоје пословице за сваки могући контекст, па су због тога и контрадикторне, попут самог живота (Мидер 2008: 10). „Паремије су

језичке форме које језгровито и сликовито преносе ситуације, запажања и искуства предака новим генерацијама“ (Пејовић 2014: 211). Посебно су погодне за представљање колективних репрезентација и погледа на свет или манталитета људи које везује заједничка култура (Мидер 2008: 144). Вук Ст. Караџић је рекао: „Не само што се у народним пословицама налази превелика мудрост и наука за људски живот на овоме свету, него оне показују у народни разум и карактер, а многе ударају и у народне обичаје.“ (Пантић 1969: 319, према Марковић 1985: 11). Како наводи Јовановић (2006: 13), пословице су занимљиве као особена врста духовног израза који обухвата многе стране живота, и оне припадају веома важном слоју духовног наслеђа. Иста ауторка наводи да ова област народног стваралаштва на један непосредан начин открива дух народа, његове обичаје и његов језик.

Пословице, барем у извесној мери, одражавају ставове или поглед на свет, односно менталитет, различитих друштвених класа у различитим периодима (Мидер 2014). Међутим, оне нису универзалне истине, већ прилично ограничени комади народне мудрости које важе само у одређеним ситуацијама (Мидер 2008: 20), односно комуникативним контекстима и окружењима.

Наше истраживање потпада у шири оквир социолингвистике, због чега се и фокусирамо на интеракцију између језика (пословица и изрека) и друштва (српског и шпанског). Сматрамо да пословице и изреке проналазе своје место у социолингвистичким истраживањима имајући на уму да су оне, како сматра Ибањес Морено (2005: 46), увек резултат друштвених, културних и политичких вредности. Како наводи Филиповић (2009: 12, 16), социолингвистика је интердисциплинарна, критичка хуманистичка дисциплина која изучава све језичке аспекте друштвеног живота и све друштвене аспекте језичке употребе. Појава социолингвистике нуди нове перспективе у сагледавању односа између језика и друштва и она помера фокус са истраживања језика као хомогеног, апстрактног и потпуно одвојеног од друштвеног контекста у ком се употребља-

ва на интердисциплинарини приступ језику и језичкој варијацији унутар конкретних говорних заједница.

У оквиру шире области лингвистике, социолингвистика се разликује по томе што ставља акценат на друштвени контекст као централни фактор, који омогућава разумевање употребе језика. Језик преноси друштвено конструисана значења у контексту у ком се јавља; за социолингвисте, контекст обликује али и подржава наше тумачење језика. Међу комплексним низом компоненти које чине контекст, култура, посебно у облику културног порекла и културно заснованих пракси, нуди потенцијална објашњења за многе језичке изборе (Мара 2015: 373). Језик је део друштва: језичке појаве су друштвени феномени посебне врсте и друштвени феномени су (делимично) језичке појаве. Језичке појаве су друштвене у смислу да кад год људи говоре, слушају, пишу или читају, они то раде на начине који су социјално условљени и који имају одређене социјалне ефекте. С друге стране, друштвене појаве су лингвистичке у смислу да језичке активности које се одвијају у друштвеним контекстима (као што је случај са свим језичким активностима) нису само пуки одраз или израз друштвених процеса и пракси, већ део тих процеса (Ферклаф 1996: 23).

Пословице се, као елементи језика и говора, могу посматрати у оквиру одређене друштвене заједнице као део језичке а самим тим и друштвене интеракције, јер се свака језичка интеракција одвија у одређеном друштвено и културно условљеном контексту.

У овом раду ћемо се бавити српским и шпанским пословицама и изрекама о љубави и новцу из перспективе критичке социолингвистике. Паремije ће нам послужити као погодан корпус за социолингвистичку анализу, узимајући у обзир да пословице, према речима Шаулић (1962: 8, 10) настају током друштвено-историјског развоја и садрже судове и вредности који током времена застаревају или се уобличавају на други начин, али одређен број пословица садржи непобитне судове чија је вредност стална и непроменљива. Осим изношења општих истина, пословице често одражавају природу, начин

живота и менталитет краја у коме су поникле, као и друштвено-политички развој.

Филиповић (2009: 34-35) наводи да критички приступ у интерпретацији социјалних фактора у социолингвистици сваку делатност говорника сматра условљеним њиховим проценама социјалне ситуације. Анализа дискурса/текста који они производе унутар својих друштвених заједница, истраживачима може разоткрити психосоциокултуролошке разлоге за изборе које чине. А када се разумеју језички избори, онда је лако разоткрити и разумети и социјалне факторе који су их проузроковали. За критичку социолингвистику је важно разумевање друштвеног контекста, друштвених односа моћи, равноправности или хегемоније и њихове корелације са језичким формама, односно са дискурсом и интеракцијом.

Представљање корпуса

Корпус чине српске и шпанске народне пословице и изреке, а све наведене примере из корпуса коришћеног у анализи повезују мотиви „љубав“ и „новац“. Пословице су прикупљене из српских и шпанских штампаних и дигиталних извора. Ауторка рада је консултовала српска штампана издања: *Српске народне пословице и друге различне, као и оне у обичај узете ријечи* (Стефановић Караџић 1969), *Вукове српске народне пословице с регистром кључних речи* (Шћепановић 2005), *Жена у народним пословицама* (Влајинац 1975), *Бокори: народне пословице на тлу Србије: погледи на живот, друштво и људске вредности: литерарно-теоријски и методичко-наставни аспекти* (Марковић 1985). У рад је укључено и неколико паремија до којих је ауторка дошла усменим путем. Корпус шпанских народних пословица чине штампана издања, односно збирке пословица *Refranero español* (Бергва 1984), *Refranero español: Refranes, clasificación, significación y uso* (Канелада и Паљарес 2006), *Diccionario de refranes, dichos y proverbios* (Хунседа 2006), *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos*

y frases hechas usuales en español (Cantera Ortiz de Urbina & Gomis Blanco 2007). Коришћен је и *Refranero multilingüe* (Centro Virtual Cervantes), значајан дигитални корпус шпанских народних пословица и изрека. У анализу су укључене све пословице и изреке које је ауторка пронашла у поменутих изворима, а које повезују мотиви *љубав* и *новац*, односно које се својим значењем могу довести у везу са ова два појма.

Српски паремиолошки корпус чини 8 паремија, док смо из шпанског издвојили 25, укључујући и све варијанте пословица и изрека које смо пронашли.

Анализа корпуса: Љубав и/или новац?

У ком односу стоје љубав и новац? На основу паремија које смо пронашли и у српском и у шпанском језику осветлићемо неке аспекте љубави, када је њен однос са новцем, тачније богатством и сиромаштвом у питању. Приликом анализе смо наишли на две супротне идеје, како у српском тако и у шпанском корпусу:

1) финансијска ситуација не може утицати на квалитет или трајање љубави, односно не може јој наштети ако је неповољна;

2) љубав зависи од материјалне ситуације која је може оснажити, али је може и ослабити, пољуљати или угасити.

Првој групи припадају пословице и изреке које нам поручују да је љубав важнија од новца. Ако је права, љубав је довољно стабилна и јака, а немаштина и сиромаштво је не могу поколебати и не могу јој наудити. Две особе које се искрено воле прихватају и скроман живот, јер је важно да буду једно поред другог. Љубав им је важнија од материјалне ситуације, она је супериорнија сила у односу на материјална добра, и због тога је постављена као приоритет. Снажна и јака љубав не зависи од новца, а заљубљена особа је спремна да буде уз свог партнера или партнерку и у тренуцима благостања, али и кад наиђу недаће. *Contigo, pan y cebolla*³, односно „Са тобом,

3 Шпанске пословице је превела ауторка рада.

на хлебу и луку“, поручује шпанска паремија. Хлеб и лук су намирнице које се сматрају основним, оне су веома често саставни део obroka, поготово сиротињског, и на њима се темељи исхрана људи. *Más vale pan con amor que gallina con dolor / Vale más pan con amor, que gallina con dolor* („Боље хлеб уз љубав, него кокошка уз бол“) је још један пример у шпанском паремиолошком корпусу који преноси сличну поруку, и поручује да је боље живети скромно и „на хлебу“ све док има љубави, него да се на трпези налази храна у изобиљу (коју овде сиболизује кокошка) ако се у животу пати и тугује.

Дакле, пословице и изреке преносе народну мудрост и саветују да је боље и пожељније водити скроман живот, али миран и испуњен љубављу, него живот испуњен богатством и раскоши у којима се ни не може уживати ако нема љубави, одн. ако нам је живот испуњен бригом, болом, патњом или проблемима у љубави. Паремија *Entre dos que bien se quieren, con uno que coma basta* („Где се двоје пуно воле, довољно је и да само један једе“) поручује да тамо где се двоје искрено воле, за опстанак љубави није неопходно да у сваком тренутку уживају у благостању које доноси новац.

У српском паремиолошком корпусу проналазимо пример који такође ставља срце и осећања на прво место, испред блага и материјалних добара: *Није благо коњи ни волови, нит' је благо срма нити злато, но је благо што је срцу драго.*

Видимо да је права љубав јака, непоколебљива и трајна, и она је у стању да преброди потешкоће на које можемо наићи током живота. Посматрана из те перспективе, љубав која није у стању да опстане без новца и добрих услова за живот, и која слаби када се нађе пред потешкоћама које могу задесити заљубљене (као што је лоша материјална ситуација), није права љубав. Ако љубав губи битку под теретом сиромаштва, и ако поклекне под недостатком новца и потешкоћама ове врсте, она није права и искрена. *Todo lo puede el amor* односно „Љубав може све“, јер се подразумева да права љубав одолева свим изазовима.

У другу групу пословица и изрека можемо сврстати оне паремије које преносе супротну идеју. Шпанска паремија каже

Ni amor sin comer, ni vestido de gala sin otro tener („Ни љубав без јела, ни свечана хаљина без друге хаљине“) и поручује да љубав не значи много ако смо гладни, као ни свечана хаљина ако је једина коју имамо. Љубав између двоје људи зависи од материјалне ситуације и економских средстава који обликују и сам живот, односно свакодневницу заљубљеног пара, јер повољна материјална ситуација може да оснажи љубав и омогућава јој да неспутано траје и да се развија, док неповољна може да ослаби, пољуља и поколеба љубав, или да је угаси. И шпанска паремија *En acabándose la plata, el amor se desbarata* поручује да „Кад нестане новца, и љубав се осипа/урушава“. Наилазимо на још један шпански пример: *Mucho te quiero hermosa, pero más a mis onzas* („Много те волим, лепотице, али више волим своје новчиће“), који поручује да упркос љубави према девојци, мушкарац може више да воли новац и материјална богатства, која могу да му представљају приоритет у односу на љубав према женској особи.

Идеја да љубав одлази, односно бежи пред материјалним потешкоћама, и да не може да опстане тамо где наступи сиромаштво, присутна је и у паремији *Где беда покуца на врата, љубав излази кроз прозор / Кад беда покуца на врата, љубав излази кроз прозор / Кад сиромаштво уђе кроз врата, љубав изађе кроз прозор*. Проналазимо еквивалент у шпанском језику у две различите варијанте ове пословице: *Cuando la pobreza entra por la puerta, el amor sale por la ventana* („Када сиромаштво и беда уђу на врата, љубав излази кроз прозор“); *Cuando el hambre entra por la puerta, el amor sale por la ventana* („Када глад уђе на врата, љубав излази кроз прозор“).

Љубав се у оба паремиолошка корпуса доводи у везу са храном и пићем, односно са трпезом која је саставни део човекове свакодневице.

Кад су очи пуне, и срце је сито, поручује нам српска паремија уз појашњење да тамо где свега има довољно, људи су задовољнији и срећнији. *Љубав на уста улази* је још једна пословица коју можемо довести у везу са претходним примером. Треба напоменути да постоје и алтернативна тумачења ове пословице, која се односе на идеју да пут до срца води „преко

стомака“. Да би особа освојила нечију љубав пожељно је да је нахрани укусном, лепо припремљеном и обилном храном. Може се очекивати се да у традиционалном и патријархалном српском друштву ова пословица односи на женино умеће у кухињи и припремање хране мушкарцу, с обзиром на јасну поделу родних улога. Међутим, можемо претпоставити да се у савременом српском друштву ова пословица употребљава и са значењем да мушкарчево умеће у кухињи може освојити женско срце. Постоје и друге верзије попут пословице *Здравље на уста улази*, где уочавамо аналогију са претходном пословицом. Као што здрава и квалитетна храна коју једемо доноси здравље, тако лепо припремљена, обилна и квалитетна храна представља пут до срца и може бити схваћена као метафора за љубав.

У шпанском паремиолошком корпусу проналазимо паремију *Amor con hambre, no dura* која поручује да „Љубав уз глад не траје“, као и пример *Cuando el hambre entra por la puerta, el amor sale por la ventana* („Када глад уђе на врата, љубав излази кроз прозор“). Већ су поменуте шпанске пословице *Contigo, pan y cebolla* („Са тобом, на хлеб и луку“), *Más vale pan con amor que gallina con dolor / Vale más pan con amor, que gallina con dolor* („Боље хлеб уз љубав, него кокошка уз бол“), *Entre dos que bien se quieren, con uno que coma basta* („Где се двоје пуно воле, довољно је и да само један једе“).

Donde no hay harina, todo es mohína („Где брашна нема, све је туга“). Поред хлеба и лука, брашно је још једна од основних намирница која је веома заступљена на трпези, па брашно проналази своје место и у шпанском паремиолошком дискурсу. Ова пословица поручује да одуство основних материјалних услова утиче неповољно на љубав. У српском језику проналазимо еквивалент у виду паремије *Ђе се не једе и не пије ту љубави нема / Ђе се не једе и не пије, ту љубави није*, јер је за љубав, да би опстала, од пресудног значаја да трпеза буде пуна, да не мањка ни јела ни пића. Шпанска паремија *Sin pan y sin vino, no hay amor fino* поручује да „Без хлеба и вина нема љубави“, а вино је овде симбол за храну и пиће који су нам потребни сваког дана.

Уочавамо да су и у српској и у шпанској паремиологији присутне намирнице попут хлеба, брашна, лука и вина да означе материјалну ситуацију, односно да симболишу трпезу коју делимо са вољеном особом. Одсуство ових намирница значи одсуство хране и пића у мери у којој се сматра да је потребно да бисмо безбрижно жовели и самим тим уживали у љубави, могли да је негујемо и омогућимо јој да траје. Храна и пиће су неопходни елементи у нашим животима и осликавају наш животни стандард, па се и у српским и у шпанским пословицама користе да илуструју сиромаштво и беду, или пак благостање.

Један део шпанског корпуса илуструје моћ и утицај које новац може имати у односу на љубав.

El amor hace mucho y el dinero lo hace todo („Љубав може много а новац све“) и *Dijo el dinero al amor: Lo que tú no logres, lo lograré yo* („Рекао је новац љубави: оно што ти не постигнеш, постићи ћу ја“). Управо је новац тај који може да реши потешкоће, поручује шпанска паремија.

Rey es el amor, y el dinero, emperador („Љубав је краљ али је новац цар“) поручује да љубав јесте снажна и велика сила, али је значај новца такође велики и превазилази љубав. *Amor hace mucho y el dinero, remucho* је још једна шпанска паремија која указује на то да „Љубав чини много али новац може још више од тога“.

Паремију *El amor y el dinero traen el mundo al retortero* можемо схватити на два начина, због различитих значења израза *traer a alguien al retortero*. Прво значење је „не заустављати и вртети у круг“, а друго „преварити лажним обећањима и ласкањем“. Дакле, ако љубав и новац покрећу свет, онда нам ова паремија поручује да је љубав снажна сила која покреће многе ствари на свету, али ништа моћнија и утицајнија од новца. Друго схватање би било да љубав и новац варају, односно могу да заварају ласкањем.

У српском паремиолошком корпусу нисмо пронашли сличне примере.

Један део пронађеног шпанског корпуса бави се темом љубави и дарезљивости. Шпанска паремија *Amor y dinero nunca*

fuieron compañeros поручује да „Љубав и новац никад нису били сапутници“, односно никада нису „ишли заједно“. Проналазимо појашњење да су, када некога искрено, снажно и страшно волимо, неизбежни разни трошкови како бисмо удовољили особи коју волимо, задивили је, угодили јој и на тај начин показали и доказали своју љубав.

Да ли љубав међу момцима и девојкама може да опстане ако је момак циција? *Si de novio es tan mezquino, ¿qué será cuando marido?* („Ако је још као момак циција, какав ће бити као муж?“) је шпанска паремија која у виду питања упозорава да цицијаштво у млађем добу може и касније, у браку, да донесе невоље. Оно што се од мушкарца очекује јесте да буде галантан и обезбеди егзистенцију, односно довољно материјалних средстава за живот, како би се сиромаштво и беда избегли.

Música y flores llaman amores односно „Музика и цвеће призивају љубав“. Девојке и жене очекују од својих удварача и партнера да буду дарезљиви и да им угађају поклонима, а ова шпанска паремија поручује да дарови помажу у освајању девојке/жене. *El reloj y el galán siempre han de dar* је још један шпански пример. Овде је присутна игра речи јер се наводи да и кавалер и сат увек треба да дају, односно откуцавају (шпански глагол *dar* преводимо на два различита начина). Галантно понашање се од мушкараца очекује, и оно је пожељно и цењено међу женама.

Ando enamorado y no tengo blanca ni cornado је шпанска паремија која каже „Заљубљен сам али немам ни цвоњка“ и осликава идеју да момци и мушкарци знају да је дарезљивост и галантност пожељна при удварању, па се може десити да их недостатак новца спречава у љубавним подухватима. Проналазимо појашњење да су мушкарци свесни утицаја новца на љубав, односно чињенице да им недостатак новца неће пружити много могућности да освоје девојку/жену у коју су заљубљени, без обзира на јачину љубави и искрена осећања.

Међу обрађеним изворима нисмо пронашли српске пословице где се љубав мушкарца показује кроз поклоне. Скроман паремиолошки корпус српског језика може бити један од узрока, пре него културолошке разлике између

српског и шпанског друштва, јер би за такву тврдњу била потребна детаљнија и обимнија паремиолошка истраживања.

Можемо ли онда рећи да је питање новца, односно велика улога коју он има у квалитету и трајању нечије љубави, заправо показатељ да се таква љубав темељи на интересу? Шпанска паремија *Por el interés te quiero, Andrés* („Из интереса те волим, Андрес“) поручује да се може волети из интереса. То потврђује и пример *El amor de la mujer y el amor del can, no vale nada si no decís: Tomad* („Љубав жене и љубав пса не вреде ништа ако им не кажеш: На“), у ком се љубав жене пореди са љубављу пса. Нема љубави ни код жене ни код пса ако им се не каже „Узми“, односно ако се жени не омогуће материјална добра, као што пас жели да му се да храна.

Закључна разматрања

Теми љубави и новца приступили смо из интердисциплинарне перспективе. Критичка социолингвистика представља основно упориште рада, али се рад значајно ослања и на област фразеологије. Овај рад за свој општи циљ има поређење фразеолошких односно паремиолошких система шпанског и српског језика. Одабране паремије представљају драгоцен корпус, који нам може послужити као средство за разумевање, схватање и тумачење начина размишљања и изражавања српског и шпанског народа, односно начина на који они концептуализују свет кроз појам љубави и новца. Компаративна социолингвистичка анализа показала је да су поменути мотиви присутни и у српском и у шпанском језику, а указује нам и на сличности и разлике у виђењу ове теме, односно исте, сличне или различите вредносне обрасце које пословице и изреке о љубави и новцу рефлектују.

Пословице и изреке на тему љубави и новца присутне су оба паремиолошка система, српском и шпанском. Када је однос љубави и новца у питању наилазимо на две противречне идеје. Прва је да финансијска ситуација не може утицати на квали-

тет или трајање љубави, односно не може јој наштети ако је неповољна (*Más vale pan con amor que gallina con dolor; Entre dos que bien se quieren, con uno que coma basta*). Љубав је важнија од новца а, ако је права, немаштина и сиромаштво је не могу поколебати и не могу јој наудити: *Није благо коњи ни волови, Ним' је благо срма нити злато, Но је благо што је срцу драго*. Са тобом, на хлебу и луку (*Contigo, pan y cebolla*) и лепше је живети на хлебу ако има љубави, него да се на трпези налази кокошка ако се у животу пати и тугује (*Más vale pan con amor que gallina con dolor*).

Друга идеја поручује да љубав зависи од материјалне ситуације, која је може ослабити, пољуљати или угасити: *Бе се не једе и не није ту љубави нема; Кад сиромаштво уђе кроз врата, љубав изађе кроз прозор; Amor con hambre, no dura; En acabándose la plata, el amor se desbarata; Cuando la pobreza entra por la puerta, el amor sale por la ventana*, а без вина или хлеба нема љубави (*Sin pan y sin vino, no hay amor fino*).

Анализом одабраног српског и шпанског корпуса долазимо до запажања да је једна од одлика пословица и изрека њихов релативни карактер, када је у питању њихова општа истинитост или поруке, идеје, савети и поуке које садрже. Унутар групе које смо издвојили о љубави и новцу запажамо одређене противречности.

Ако се узме у обзир да су пословице настајале у разним животним условима, друштвеним слојевима и у различитим покрајинама, јасно је зашто оне садрже различите а некада и сасвим супротне идеје (Шаулић 1962: 8). У српским народним пословицама, наводи Марковић (1985: 84), „огледа се сва сложеност и противуречност друштвеног живота“, а у животу је одувек било, поред позитивних, и негативних збивања, па су и њих пратиле пословице јер нису увек побеђивали племенити људски идеали.

Народне пословице носе обележје средине у којој су поникле и записане (Марковић 1985: 24), а можемо рећи и обележја средине у којој су биле у употреби. Ово нам може на одређени начин појаснити присуство мотива новца и љубави, односно

богатства и сиромаштва, како у српском тако и у шпанском паремиолошкој корпусу. Исти аутор (Марковић 1985: 150), говорећи о српским пословицама и изрекама, и самим тим о српском народу, наводи да је народ вековима морао да се мучи, да трпи, да ничег нема довољно, а о изобиљу свега могао је само да сања. Та мука, немаштина и мукотрпно стање је нашло своје место и у нашим народним пословицама и на одређен начин постало животна норма коју је народ следио.

Ова тема је своје место нашла и у шпанским паремијама, због чега можемо претпоставити да су ова два народа пролазила кроз сличне ситуације и тешке економске периоде за обичног човека. Отуда и бројне паремије које фаворизују новац у односу на љубав, или макар истичу велики и незанемарљив утицај новца чак и када се ради о питањима срца.

Разлика у величини српског и шпанског корпуса јасно је уочљива, али и очекивана, полазећи од претпоставке да ћемо током анализе наићи на обимнији шпански корпус у односу на српски. Како истиче Пејовић (2014: 211-212), „у случају српског и шпанског језика постоји више него очигледан дисбаланс у броју паремија и паремиолошких речника, а самим тим – и у броју њихових значења и прилика на које се односе или из којих су потекле“. Српски корпус чини 8 паремија, док смо у шпанском корпусу пронашли 25 пословица и изрека.

Осим у обиму, српски паремиолошки корпус се разликује од шпанског и у темама које смо уочили унутар опште групе паремија о љубави и новцу. Иако у српском корпусу нисмо пронашли примере који упућују на постојање љубави из интереса, или на то да поклони представљају један од начина да мушкарци покажу своју љубав и наклоност, сматрамо да један од узрока може бити скроман паремиолошки корпус српског језика. Потребна су детаљнија истраживања пре него што би се могло закључити да се у основи непостојања оваквих пословица у српском корпусу налазе културолошке разлике између српског и шпанског друштва.

ЛИТЕРАТУРА

- Вајт [1987] 1995: White, G. M. Proverbs and cultural models, in: D. Holland and N. Quinn(eds), *Cultural Models in Language and Thought*. Cambridge University Press, 151-172.
- Вуловић 2015: Вуловић, Н. *Српска фразеологија и религија: Лингвокултуролошка истраживања*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ибањес Морено 2005: Ibáñez Moreno, A. An Analysis of the Cognitive Dimension of Proverbs in English and Spanish: the Conceptual Power of Language Reflecting Popular Beliefs, *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, 2 (1), 42-54.
- Јовановић 2006: Јовановић, Ј. (2006). *Књига српских народних пословица I*. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Мара 2015: Marra, M. Language and culture in sociolinguistics, in: F. Sharifian (ed), *The Routledge Handbook of Language and Culture*. London and New York: Routledge, 373-385.
- Марковић 1985: Марковић, Р. *Бокори: народне пословице на тлу Србије: погледи на живот, друштво и људске вредности: литерарно-теоријски и методичко-наставни аспекти*. Горњи Милановац: Културни центар.
- Мидер 2004: Mieder, W. *Proverbs. A Handbook*. London: Greenwood Press.
- Мидер 2008: Mieder, W. *"Proverbs Speak Louder Than Words": Folk Wisdom in Art, Culture, Folklore, History, Literature and Mass Media*. New York: Peter Lang publishing.
- Мидер 2014: Mieder, W. *Behold the Proverbs of a People: Proverbial Wisdom in Culture, Literature, and Politics*. Jackson: University Press of Mississippi.
- Мршевић-Радовић 1987: Мршевић-Радовић, Д. *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Пејовић 2013: Пејовић, А. Конституисање етичких вредности кроз паремије на примеру српског и шпанског језика, у: Б. Мишић-Илић, В. Лопичић (ур.), *Језик, књижевност, вредности: језичка истраживања* (зборник радова), Ниш: Филозофски факултет, 113-124.
- Пејовић 2014: Пејовић, А. Паремиије као део етнолингвистичког наслеђа, *Гласник Етнографског института САНУ*, 62/2, 201-214.
- Ферклаф 1996: Fairclough, N. *Language and power*. New York: Longman Inc.
- Филиповић 2009: Filipović, J. *Моћ речи. Огледи из критичке социolingвистике*. Београд: Zadužbina Andrejević, 110-125.

- Филиповић 2013: Filipović, J. *Perspectivas de género en el discurso escolar y educativo en España y en Serbia*, *Colindancias*, 4, 225-234.
- Шаулић 1962: Шаулић, А. *Антологија народних пословица и заговетки*. Београд: Народна књига.

ИЗВОРИ

- Влајинац, М. З. 1975. *Жена у народним пословицама*. (ур. Душан Недељковић). Београд: Српска академија наука и уметности.
- Марковић, Р. 1985. *Бокори: народне пословице на тлу Србије: погледи на живот, друштво и људске вредности: литерарно-теоријски и методичко-наставни аспекти*. Горњи Милановац: Културни центар.
- Стефановић Караџић, В. 1969. *Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи*. Београд: Нолит.
- Шћепановић 2005: Šćepanović, М. 2005. *Vukove srpske narodne poslovice s registrom ključnih reči*. Priredio, pripradne tekstove napisao i Registar ključnih reči uradio Mihailo Šćepanović. 2. izd. Београд: Јасен.
- Бергуа 1984: Bergua, J. *Refranero español*. Madrid: Clásicos Bergua.
- Канељада и Паларес 2006: Canellada, М. J. & Pallares, В. *Refranero espanol: Refranes, clasificacion, significado y uso*. Madrid: Editorial Castalia.
- Кантера Ортис де Урбина и Гомис Бланко 2007: Cantera Ortiz de Urbina, J. & Gomis Blanco, P. *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español*. Madrid: Abada Editores.
- Хунседа 2006: Junceda, L. *Diccionario de refranes, dichos y proverbios*. Madrid: Espasa. *Refranero multilingüe*. Centro Virtual Cervantes [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/Default.aspx>, приступљено 1. 10. 2016].

Ivana Georgijev

**EL DINERO Y EL AMOR EN LAS PAREMIAS
SERBIAS Y ESPAÑOLAS**

Resumen

Este trabajo analiza la relación entre el amor y el dinero en los proverbios y refranes serbios y españoles, que representan la sabiduría popular y el conocimiento generalizado, y que en cierta medida reflejan la opinión sobre el mundo de determinadas comunidades sociales. El objetivo del trabajo es buscar las similitudes y diferencias entre las sociedades serbia y española que se encuentran en los proverbios sobre el amor y el dinero, influidos por factores sociales, culturales e históricos. Los métodos usados son el método sociolingüístico cualitativo y el método comparativo. El análisis del corpus indica el carácter relativo de los proverbios y refranes debido a que hemos encontrado dos ideas contradictorias: por un lado, la situación financiera no puede afectar a la calidad o duración de amor (es decir, no le puede hacer daño si es desfavorable); por otro lado, el amor depende del dinero y de la situación financiera porque una situación económica desfavorable (falta o escasez de recursos económicos) puede debilitar o destruir el amor. Podemos suponer que estas dos sociedades pasaron por una situación similar y por unos períodos económicos difíciles para el hombre común. Debido a eso aparecen algunos proverbios y refranes que favorecen el dinero sobre el amor, o señalan la gran influencia del dinero incluso cuando se trata de asuntos del corazón.

Palabras clave: amor, dinero, español, fraseología, proverbios, refranes, serbio, sociolingüística.